

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті нагальним завданням надання якісної університетської освіти є необхідність формувати у студентів навички самостійного здобуття знань і навігації у складному інформаційному просторі, вилучення необхідної інформації з різних галузей гуманітарної науки, в тому числі зі словниково-довідникових джерел. Стрімко зросла популярність жанру довідникової літератури в умовах інформаційно-технологічного XXI століття, оскільки динамічно розвивається комп'ютерна і корпусна (електронна) лексикографія, а створені в такий спосіб словники є досить надійним, лаконічним і зручним засобом систематизації, збереження й оперативного передавання інформації. Сьогодні цей напрям стимулюється «Державною програмою розвитку і функціонування української мови на 2004-2010 роки», «Концепцією Державної цільової програми розвитку Національної словникової бази на 2009-2015 р.р.» та міжгалузевою науково-технічною програмою «Інформація. Мова. Інтелект».

У зв'язку з підписанням Україною Болонської угоди і вступом до загального європейського освітнього простору питання якості підготовки бакалаврів і магістрів набуває особливої гостроти і ставить цілий спектр невідкладних завдань. Головна проблема полягає у визначенні цілей підготовки студента-бакалавра і випускника магістратури, виражених у компетенціях, якими повинен володіти сучасний філолог, учитель української мови і літератури (А. М. Богущ, М. С. Вашуленко, О. В. Глузман, Є. П. Голобородько, Н. Б. Голуб, Ж. Д. Горіна, О. М. Горошкіна, Т. К. Донченко, В. Ф. Загороднова, С. О. Караман, О. А. Копусь, О. А. Кучерук, Л. І. Мацько, А. В. Нікітіна, Н. М. Остапенко, М. І. Пентилюк, О. І. Пометун, О. М. Семенов, Т. В. Симоненко, І. М. Хом'як).

Українська теоретична і навчальна лексикографія має давню традицію, що позитивно позначилась як на процесах нормалізації мови, так і на вдосконаленні лексикографічної культури її носіїв (П. Й. Горецький, Б. Д. Грінченко, О. М. Демська-Кульчицька, С. Я. Єрмоленко, Є. А. Карпіловська, В. В. Німчук, Л. С. Паламарчук, М. М. Пещак, О. О. Тараненко та ін.). Водночас сьогодні вчені

висловлюються про важливість реформування вітчизняного поліграфічного словникарства та створення словниково-довідникових джерел нового типу, зокрема наголошуючи на адресній спрямованості лексикографічної продукції та потребі розвитку комп'ютерної і корпусної лексикографії (В. О. Балог, Я. В. Галас, І. С. Гнатюк, А. П. Загнітко, О. В. Кровицька, Т. Ю. Кульчицька, Л. М. Полюга, О. І. Потапенко, О. М. Семенов, О. А. Стишов, Л. В. Струганець, В. А. Широков, В. В. Шляхова).

Утім, сучасний стан рідномовної освіти у ВНЗ викликає низку суперечностей між ґрунтовними теоретичними напрацюваннями в галузі лексикології, лексикографії, прикладної лінгвістики, розробленими лінгводидактичними підходами до викладання української мови та недостатньою реалізацією висунутих положень у теорії і практиці професійної освіти. Пошук шляхів розв'язання виявлених суперечностей у лінгводидактиці вищої школи зумовив вибір теми дослідження «Формування лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей», пов'язаної, з одного боку, з лексикографічним і теоретико-прикладним аспектом опису лінгвокультурних концептів української мови, з іншого, запровадженням у навчальний процес технології розвитку лексикографічної компетенції на освітньо-кваліфікаційних рівнях «бакалавр» і «магістр». Сформована лексикографічна компетенція, на нашу думку, засвідчує високий рівень загальнофілологічної грамотності майбутнього фахівця, визначаючи і відповідний рівень розвитку лексикографічної культури носія мови.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане в межах теми кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін «Лінгвокультурні концепти в мовній свідомості і дискурсі» (реєстраційний номер 0109U000198), що входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Автор досліджував процес формування лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей. Тема дисертації затверджена

вченою радою Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (протокол № 2 від 30.09.2010 р.) й узгоджена в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №7 від 26.10.2010 р.).

Мета дослідження – науково обґрунтувати й експериментально апробувати методику поетапного формування лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей на освітньо-кваліфікаційних рівнях «бакалавр» і «магістр».

Завдання дослідження:

1. Науково обґрунтувати лінгводидактичну сутність і структуру поняття «лексикографічна компетенція» у руслі теоретичної і навчальної лексикографії.

2. Визначити критерії, компоненти, показники та схарактеризувати рівні сформованості лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей.

3. Розробити принципи, композиційні параметри (макро- і мікроструктура) мультимедійного навчального лінгвокультурологічного словника, одиницею лексикографічного опису в якому є слова з національно культурним компонентом значення як найменування відповідних концептів.

4. Виявити й науково обґрунтувати педагогічні умови та експериментально апробувати методику формування лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей.

Об'єкт дослідження – навчально-мовленнєва діяльність студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування лексикографічної компетенції й активізації концептів української культури в навчально-мовленнєвій діяльності студентів філологічних спеціальностей.

Гіпотеза дослідження: формування лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей буде ефективним, якщо реалізувати такі педагогічні умови: забезпечення інформатизації навчального процесу й оптимального співвідношення групових та індивідуальних форм організації

навчання; наявність системи вправ і завдань, дієвих прийомів роботи з мультимедійним лінгвокультурологічним словником «Концепти української культури», скерованих на формування лексикографічних знань, умінь і навичок; занурення студентів у лексикографічну аналітико-пошукову діяльність з опрацювання словниково-довідникових джерел.

Методи дослідження – *теоретичні*: аналіз психолого-педагогічної, лінгвістичної, навчально-методичної літератури та програмно-методичних матеріалів з проблеми лексикографічної підготовки студентів на філологічних факультетах; методи навчальної й комп'ютерної лексикографії з метою розробки макро- і мікроструктури словника; *емпіричні*: анкетування студентів, педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етапи) для з'ясування рівнів і показників сформованості лексикографічних знань, умінь і навичок та шляхів формування лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей на освітньо-кваліфікаційних рівнях «бакалавр» і «магістр»; *статистичні*: кількісний і якісний аналіз експериментальних даних з метою перевірки ефективності розробленої методики формування лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей.

Базою дослідження виступили філологічні факультети, які здійснюють підготовку студентів за ОКР «бакалавр» і «магістр», Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Бердянського державного педагогічного університету, Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, Республіканського вищого навчального закладу «Кримський гуманітарний університет» (м. Ялта). На пошуковому етапі констатувального зрізу анкетуванням були охоплені 312 осіб, у формувальному етапі педагогічного експерименту дослідження взяли участь 160 студентів.

Наукова новизна дослідження: *вперше* визначено поняття «лексикографічна компетенція» як цілісне трикомпонентне утворення (когнітивно-мотиваційний, компенсаторний, технологічний компоненти), що охоплює

лексикографічні знання, вміння і навички; визначено критерії (термінологічно-когнітивний, інформаційно-типологічний, операційно-діяльнісний, організаційно-технологічний) і схарактеризовано рівні сформованості лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей (достатній, середній, елементарний); визначено педагогічні умови та науково обґрунтовано поетапну експериментальну методику формування лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей ВНЗ, сутність якої полягає у впровадженні двоциклової системи освіти й оволодінні відповідними лексикографічними знаннями, вміннями і навичками; розроблено ідеографічну схему електронного словника; *уточнено* наукові засади розробки макро- і мікроструктури мультимедійного лінгвокультурологічного словника навчального типу «Концепти української культури», а також системи збагачення лексикографічної роботи концептами української культури на ОКР «бакалавр» і «магістр» філологічного напрямку освіти. Подальшого розвитку набула методика формування лексикографічної культури у студентів філологічних і нефілологічних спеціальностей вищих навчальних закладів освіти України.

Практична значущість дослідження: розроблено експериментальну програму з курсу «Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія» для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» і програму з курсу «Лінгвокультурологія» для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» за вимогами кредитно-модульної системи; створено електронний корпус мультимедійного словника «Концепти української культури» з використанням програмного забезпечення «Help & Manual. Professional Edition», запропоновано методи і прийоми роботи з ним; розроблено комплекс вправ і завдань із формування лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей. Практичне значення роботи зумовлено можливістю застосування результатів дослідження в курсах з лексикології, лексикографії, етнолінгвістики і лінгвокультурології, загального і прикладного мовознавства, методики викладання української мови у вищій школі, а також у лексикографічній

практиці під час розробки навчальних словників різного типу, об'єктом опису в яких є мовні одиниці з національно-культурним компонентом значення.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в навчальний процес Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (акт про впровадження від 12.09.2011 р. № 1080), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (акт про впровадження від 06.09.2011 р. № 72), Бердянського державного педагогічного університету (акт про впровадження від 14.09.2011 р. № 57/1924-08), Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (акт про впровадження від 26.09.2011 р. № 2552), Республіканського вищого навчального закладу «Кримський гуманітарний університет» (м. Ялта) (акт про впровадження від 6.09.2011 р. № 08/11), Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (акт про впровадження від 14.09.2011 р. № 1/3282).

Достовірність результатів дослідження забезпечено теоретичною і методологічною обґрунтованістю його вихідних положень, застосуванням комплексу методів науково-педагогічного дослідження, адекватних меті і поставленим завданням; якісним і кількісним аналізом експериментального матеріалу; практичним утіленням у навчальний процес підготовки студентів-бакалаврів і магістрантів у вищих закладах освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки і результати дослідження доповідались на міжнародних («Лінгвістика та лінгводидактика: надбання, актуальні проблеми, перспективи розвитку» (Бердянськ, 2009), «Актуальні проблеми менталінгвістики» (Черкаси, 2009), «Мова, культура і соціум у гуманітарній парадигмі» (Кам'янець-Подільський, 2009, 2011), «Українська лінгводидактика: минуле і сучасне (до 100-річчя від дня народження М. М. Шкільника» (Львів, 2010), «Сучасний лінгвістичний і лінгводидактичний дискурсивний простір» (Луганськ, 2010), «Лінгвокультурні концепти в мовній свідомості і дискурсі» (Одеса, 2011)), всеукраїнських («Теорія та практика навчання іноземних мов і світової літератури» (Суми, 2009), «Мовна

особистість студентів-філологів і учнів загальноосвітніх шкіл у сучасній парадигмі освіти» (Суми, 2010), «Актуальні проблеми шкільної та вишівської лінгводидактики: реалії та перспективи. Доробок наукової школи М. І. Пентиліук» (Херсон, 2011), «Лінгвістика та лінгводидактика: надбання, актуальні проблеми, перспективи розвитку» (Бердянськ, 2011)) науково-практичних конференціях; на всеукраїнському лінгвістичному форумі молодих учених (Київ, 2010).

Основні положення і результати дослідження відображено у 10 публікаціях автора, з яких – 6 статей у фахових виданнях України.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (192 найменування, що охоплюють 19 сторінок) і 9 додатків (1 на електронному носії). Основний текст дисертації викладено на 194 сторінках. У роботі вміщено 11 таблиць, 1 діаграму, 8 малюнків, що охоплюють 1 сторінку основного тексту. Додатки викладено на 23 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу, методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичну значущість, наведено дані щодо апробації й упровадження основних положень дисертації.

У першому розділі **«Теоретичні засади загальної, навчальної й електронної лексикографії»** здійснено аналіз стану, здобутків і перспектив українського словникарства, зокрема зосереджено увагу на друкованій і комп'ютерній лексикографії; розкрито понятійний апарат сучасної лексикографії; визначено й науково обґрунтовано лінгводидактичну сутність поняття «лексикографічна компетенція» у руслі теоретичної і навчальної лексикографії; подано аналітичний огляд філологічного, психолого-педагогічного і методичного доробку українських і зарубіжних науковців щодо сутності понять «слово», «концепт», «компетенція» і т. ін.

З появою перших комп'ютерів відбулися значні зміни в лінгвістичній науці, в тому числі й у лексикографії, адже почали з'являтися комп'ютерні словники, які швидко здобули популярності серед різного кола користувачів, сформувалась комп'ютерна і корпусна лексикографія як галузь корпусної лінгвістики, розширилась теоретична і практична лексикографія. Сучасна лексикографія дедалі частіше користується машинними базами даних, зокрема електронними словниками, великими корпусами текстів, у яких комп'ютер за запитом знаходить потрібні слова.

В умовах глобальної інформатизації сучасного суспільства все частіше вчені-методисти наголошують на необхідності формування у студентів філологічних факультетів інформаційної та лексикографічної компетенції (О. М. Горошкіна, А. В. Нікітіна, Л. І. Прокопенко, О. М. Семенов, Л. В. Струганець, В. В. Шляхова). Це зумовлено професійними потребами, оскільки вчитель-словесник повинен вільно користуватися словниково-довідниковими джерелами різних типів та оволодіти навичками роботи збирача й обробки друкованого і комп'ютерного лексикографічного матеріалу.

Проблема компетентнісного підходу посідає вагоме місце в сучасній лінгводидактиці. Так, феномен комунікативної компетенції та її складників (дискурсивна, мовна, соціолінгвістична, стратегічна, паравербальна, культурологічна, міжкультурна) ґрунтовно досліджено в численних наукових працях (З. П. Бакум, А. М. Богущ, М. С. Вашуленко, Д. І. Ізаренков, С. О. Караман, В. О. Коккота, Г. П. Лещенко, М. І. Пентилюк, Г. Т. Шелехова), дисертаційних дослідженнях останніх років (Н. М. Веніг, І. П. Дроздова, О. А. Кучерява, Е. Я. Палихата, О. М. Семенов, Т. В. Симоненко), а щодо лексикографічної компетенції, то цій проблемі було приділено менше уваги. На сьогодні серед дослідників немає і чіткого визначення, що слід розуміти під сутністю поняття «лексикографічна компетенція». У дисертації запропоновано таке визначення: цілісне трикомпонентне утворення (когнітивно-мотиваційний, компенсаторний, технологічний компоненти), що охоплює лексикографічні знання, вміння і навички. Причому лексикографічні навички виформовуються внаслідок

багаторазового повторення відповідних умінь, тобто внаслідок систематичної самостійної словникарської практики. Конкретизуємо зміст кожного компонента лексикографічної компетенції. Під *лексикографічними знаннями* розуміємо передбачуване навчальною програмою з розділу «Лексикографія» засвоєння основних понять, закономірностей, фактів, як-от: знання різних типів словників і їх цільового призначення; обізнаність з найважливішими працями українських лексикографів і досвідом словникарської роботи за кордоном; розуміння принципів побудови і особливостей структури словникової статті, важливості словникарської роботи під час опрацювання науково-навчальних, публіцистичних і текстів художньої літератури; засвоєння необхідного лексикографічного термінологічного мінімуму. Під *лексикографічними вміннями* розуміємо: вміння користуватися словниково-довідниковими джерелами різних типів, у т. ч. базою даних електронної лексикографії; вміння здійснювати порівняльний аналіз лексикографічних видань і систематизувати словникову продукцію, вилучаючи необхідну й оперативну інформацію; вміння вибрати необхідне лексикографічне джерело з урахуванням його типу та жанру; вміння адекватно сприймати текст лінгвокультурологічного словника, вилучаючи з нього найбільш істотну інформацію про слово або іншу одиницю (напр., концепт), що є об'єктом опису; вміння здійснювати цілеспрямований пошук інформації в лексикографічних джерелах і критично оцінювати її достовірність; уміння укладати лексикографічний матеріал із використанням НІТ. Під *лексикографічними навичками* розуміємо: навички самостійної науково-дослідницької роботи в галузі лексикографії, що дозволяють швидко розпізнавати, аналізувати, зіставляти різні явища і факти, відображені в різних джерелах, коментувати й оцінювати їх під кутом нормативності, відповідності сфері і ситуації спілкування; навички роботи збирача й обробки друкованого і комп'ютерного лексикографічного матеріалу; стійкі навички оперування набутими лексикографічними знаннями в навчальній і професійній діяльності, тобто володіння прийомами організації навчання лексикографічного аспекту української мови.

Аналітичний огляд праць українських та зарубіжних учених (В. М. Бріцин, Л. В. Бублейник, Є. М. Верещагін, А. В. Волошина, А. С. Герд, Н. О. Данилюк, Л. М. Дяченко, В. В. Жайворонок, М. Г. Комлев, В. І. Кононенко, В. Г. Костомаров, О. І. Потапенко, Ж. П. Соколовська) дозволив дійти висновку, що слово як найменування концепту несе в собі культурне нашарування, маючи властивість зберігати та передавати значну інформацію, зафіксовану пам'яттю поколінь. Таким чином, досліджуючи слова не лише як одиниці мови (лінгвістичний аспект), але і як концепти або знаки культури (лінгвокультурологічний аспект), можливо подати системний опис когнітивно-мовної картини світу певної лінгвокультурної спільноти.

На сучасному етапі розвитку лінгвістичних студій аналіз концептів перебуває в центрі підвищеної наукової зацікавленості. Сучасні інтерпретації концепту ґрунтуються на двох підходах: лінгвокогнітивному (А. П. Бабушкін, М. М. Болдирев, С. А. Жаботинська, О. С. Кубрякова, Дж. Лакофф, М. Мінський, З. Д. Попова, О. О. Селіванова, Й. А. Стернін, Ч. Філмор) та лінгвокультурологічному (Н. Д. Арутюнова, А. Вежбицька, С. Г. Воркачов, О. І. Голубовська, В. В. Жайворонок, В. І. Карасик, В. І. Кононенко, Д. С. Лихачов, В. А. Маслова, С. Є. Нікітіна, Т. В. Радзієвська, Н. В. Слухай, Ю. С. Степанов, С. М. Толстая, О. В. Урисон). При когнітивному підході концепт потлумачено як оперативну змістову одиницю пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку, всієї картини світу, відбитої в людській психіці. У межах дисертаційного дослідження слово-концепт, як об'єкт лексикографічного опису, розглянуто з позиції лінгвокультурологічного підходу, тобто як інтегровану лінгвокультурологічну одиницю навчання, семантичний потенціал якої акумулює культурну пам'ять українського народу.

У другому розділі «**Стан лексикографічної підготовки студентів у теорії і практиці викладання української мови на філологічних факультетах ВНЗ**» здійснено аналіз науково-методичного забезпечення лексикографічної роботи у вищій школі, на підставі якого окреслено коло дисциплін, що сприяють формуванню лексикографічної компетенції на різних освітньо-кваліфікаційних

рівнях підготовки; розглянуто культурологічний напрям навчальної лексикографії; уточнено принципи лексикографічного опису мовних одиниць з національно-культурним компонентом значення та побудови словникових статей у мультимедійному словнику «Концепти української культури»; наведено результати констатувального зрізу педагогічного експерименту.

Розробляючи структурну організацію мультимедійного навчального лінгвокультурологічного словника, ми керувалися такими принципами: тематико-ідеографічним, принципом мінімізації, семантичної цінності, методичної доцільності, інформатизації і технічної забезпеченості навчального процесу.

Композиційні параметри словника концептів української культури реалізовувалися через його макро- і мікроструктуру, яка була розроблена з урахуванням специфіки реєстрових одиниць. Основу макроструктури словника складають три блоки: 1) передмова; 2) тематичні розділи «Флора», «Фауна», «Побут», «Духовно-культурні концепти»; 3) джерельна база історико-культурологічної інформації. Мікроструктуру словника (електронний корпус словникової статті) було розроблено на основі принципу інтеграції інформації лінгвістичного, екстралінгвістичного і культурологічного характеру. Входом у словникову статтю є заголовне слово або словосполучення – найменування концепту, до якого подано стисле словникове тлумачення лексичної одиниці, що вербалізує концепт (ядерна інформація). Будова кожної словникової статті була розподілена на декілька інформаційних зон: «Символічна репрезентація концепту», «Реінтерпретація концепту в образотворчому мистецтві» (з гіперпосиланнями на графічні файли), «Реінтерпретація концепту в авторських і народних піснях» (наявність звукового файлу). У кінці словникової статті подано посилання на використані джерела, пов'язані з заголовним словом або словосполученням.

Констатувальний зріз педагогічного експерименту здійснювався у два етапи. Так, на першому – пошуковому – етапі під час анкетування було одержано об'єктивну інформацію про користування студентами словниково-довідниковими джерелами у процесі навчання. Другий – діагностувальний – етап

констатувального зрізу складав три серії завдань і фіксувався на кожному освітньо-кваліфікаційному рівні, що дозволило простежити, наскільки послідовно та повно організовано роботу студентів зі словником на етапі підготовки бакалавра і магістра. Перша серія завдань передбачала перевірку лексикографічних знань студентів шляхом аналізу відповідей на питальник, укладений на базі термінологічного мінімуму з розділу «Лексикографія», якими мають володіти студенти ОКР «бакалавр» та ОКР «магістр». Друга серія завдань, розрахована на студентів-бакалаврів і магістрантів, містила завдання, що були побудовані на роботі з різними типами словників та передбачали базові операції з лексикографічним матеріалом. Третя – передбачала завдання креативно-пошукового характеру, пов'язані з комбінуванням умінь і навичок роботи збирача й обробки поліграфічного та комп'ютерного лексикографічного матеріалу. При цьому контрольні завдання було розроблено окремо для кожного освітньо-кваліфікаційного рівня з урахуванням відповідних програмних вимог. За кількісно-якісним аналізом письмових робіт було систематизовано типові помилки та недогляди у сформованості лексикографічних знань, умінь і навичок. Відповідно до визначених критеріїв (*термінологічно-когнітивний, інформаційно-типологічний, операційно-діяльнісний, організаційно-технологічний*) було схарактеризовано три рівні сформованості лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей (достатній, середній, елементарний).

Достатній рівень. Студент вільно володіє основними поняттями, фактами і структурою розділу «Лексикографія», базовим термінологічним апаратом із лексикографії. Обізнаний з найважливішими працями українських лексикографів та різними типами словників української мови, в тому числі лінгвокультурологічними, орієнтується в їх цільовому призначенні, макро- і мікроструктурі (особливостях структури словникової статті). У навчальній діяльності користується словниково-довідниковими джерелами різних типів та базою даних електронної лексикографії, виявляючи вміння вибрати необхідне лексикографічне джерело з урахуванням його типу і жанру, здійснити в ньому цілеспрямований пошук інформації і критично оцінити її достовірність,

порівнювати лексикографічні видання або лексикографічний матеріал, систематизувати, коментувати та оцінювати його відповідно до сфери і ситуації спілкування. На рівні підготовки бакалавра студент володіє способами збирання та опрацювання, а на рівні підготовки магістра ще й способами укладання лексикографічного матеріалу за допомогою комп'ютерних технологій. Магістрант вільно та методично доцільно оперує набутими лексикографічними знаннями у професійній діяльності.

Середній рівень. Студент володіє основними поняттями, фактами і структурою розділу «Лексикографія», базовою термінологією з лексикографії, але припускає поодинокі помилки у визначенні понять. Оперує лише основними працями українських лексикографів та основними типами словників української мови, допускаючи поодинокі фактичні помилки та маючи уривчасті знання про їх цільове призначення, мікро- і макроструктуру, розуміє сутність лінгвокультурологічної лексикографії, але необізнаний з відповідними лексикографічними джерелами. У навчальній діяльності користується незначною кількістю словниково-довідникової літератури та лише принагідно звертається до електронних словників, при цьому подекуди відчуваючи труднощі у виборі необхідного лексикографічного джерела та в пошуку означеної лексикографічної інформації. Не вміє достатньо повно провести порівняльний аналіз та оцінити лексикографічне видання або лексикографічний матеріал; згрупувавши його, подає побіжні коментарі. На рівні підготовки бакалавра поверхово орієнтується у способах збирання та опрацювання, а на рівні підготовки магістра – у способах укладання лексикографічного матеріалу за допомогою комп'ютерних технологій, не усвідомлює їх сутності та мети, допускаючи помилки у використанні (виборі та оформленні) мультимедіа. Магістрант поверхово орієнтується у науково-методичному апараті навчальної лексикографії.

Елементарний рівень. Студент виявляє незнання більшої частини теоретичного матеріалу з розділу «Лексикографія», допускаючи у формулюванні лексикографічних понять помилки, що спотворюють їх зміст. Необізнаний з основними працями українських лексикографів; хоч і знає основні типи словників

української мови, але не розбирається в їх цільовому призначенні, макро- і мікроструктурі. Не володіє основами лінгвокультурологічної лексикографії. У навчальній діяльності лише подекуди користується основними типами (2-3) словників, не вдаючись до порівняльного аналізу як лексикографічних видань, так і лексикографічного матеріалу, відчуває значні труднощі у виборі потрібної словниково-довідникової літератури, побіжно сприймає текст словникової статті та непослідовно його відтворює. Некритично підходить до відбору лексикографічного матеріалу, поданого в друкованому або електронному форматі. На рівні підготовки бакалавра не володіє або не користується способами збирання та опрацювання, а на рівні підготовки магістра – ще й способами укладання лексикографічного матеріалу за допомогою комп'ютерних технологій. Студент-магістрант не орієнтується в науково-методичному апараті навчальної лексикографії.

Здійснена градація одержаних результатів за означеними рівнями засвідчила, що переважна більшість студентів філологічних спеціальностей ОКР «бакалавр» і «магістр» виявила елементарний рівень сформованості лексикографічної компетенції: 69% в ЕГ_б та 66% у КГ_б, 39% в ЕГ_м та 50% у КГ_м, середній рівень був характерний для 26% студентів в ЕГ_б та 27% у КГ_б, 56% в ЕГ_м та 39% у КГ_м, достатній рівень сформованості лексикографічної компетенції було виявлено лише в 5% студентів ЕГ_б та 7% у КГ_б, 5% в ЕГ_м та 11% у КГ_м.

У третьому розділі **«Методика формування лексикографічної компетенції на освітньо-кваліфікаційних рівнях «бакалавр» і «магістр»** подано розроблену поетапну методику і процедуру проведення експериментально-дослідного навчання та порівняльний аналіз результатів з перевірки його ефективності.

У підвалини експериментальної методики поетапного формування лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей було закладено такі педагогічні умови: забезпечення інформатизації навчального процесу й оптимального співвідношення групових та індивідуальних форм організації навчання; наявність системи вправ і завдань, дієвих прийомів роботи з

мультимедійним лінгвокультурологічним словником «Концепти української культури», скерованих на формування лексикографічних знань, умінь і навичок; занурення студентів у лексикографічну аналітико-пошукову діяльність з опрацювання словниково-довідникових джерел; а також одну з провідних вимог кредитно-трансферної системи – впровадження двоциклової системи освіти, кожен ступінь якої вимагає розробки відповідної освітньо-професійної програми. Відповідно було розроблено та експериментально перевірено окремо бакалаврську та магістерську програми.

Експериментальна бакалаврська програма, що запроваджена в межах дисципліни «Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія», включала 3 етапи. Перший – мотиваційно-увідний – етап мав на меті ознайомити студентів з основними лексикографічними поняттями та класифікацією словників, увести студентів у коло загальних лінгвокультурологічних проблем та лінгвокультурологічної лексикографії, сформувати вміння орієнтуватись у структурі словника та словникової статті. Другий – операційний – етап мав на меті сформувати вміння користуватися словниково-довідниковими джерелами різних типів, у тому числі базою даних електронної лексикографії, вибирати необхідне лексикографічне джерело з урахуванням його типу і жанру, здійснювати цілеспрямований пошук інформації в лексикографічних джерелах і критично оцінювати її достовірність, порівнювати лексикографічні видання і систематизувати словникову продукцію, вилучаючи необхідну й оперативну інформацію. Третій – тренувальний – етап був спрямований на ознайомлення студентів із досвідом словникарської роботи в Україні та за кордоном, лексикографічною критикою та засадами практичної лексикографії і на цій основі формування навичок самостійної науково-дослідницької роботи в галузі лексикографії, що дозволяють швидко розпізнавати, аналізувати, зіставляти різні явища і факти, відображені в лексикографічних джерелах, коментувати й оцінювати їх щодо відповідності сфері і ситуації спілкування.

Експериментальна магістерська програма охоплювала два взаємопов'язані етапи. Перший – корекційно-збагачувальний – етап відповідав навчальній дисципліні «Актуальні напрями сучасної лінгвістики», мав на меті скоригувати, систематизувати і поглибити лексикографічні знання магістрантів, ознайомити їх з проблемами практичної і комп'ютерної лексикографії, формувати вміння збирати й обробляти лексикографічний матеріал за допомогою НІТ, користуватися електронними словниками в навчальній і професійній діяльності. Другий – репродуктивно-конструктивний – етап запроваджений у межах дисципліни «Лінгвокультурологія» і був скерований на відпрацювання лексикографічних умінь з опорою на мультимедійний словник «Концепти української культури», зокрема вмінь адекватно сприймати текст лінгвокультурологічного словника, вилучаючи з нього найбільш істотну інформацію про слово або іншу одиницю (концепт), що є об'єктом опису, а також умінь укладати лексикографічний матеріал із використанням НІТ.

Експериментальні бакалаврська і магістерська програми, будувались на роботі з двома типами словників: лінгвістичними та лінгвокультурологічними як різновидом енциклопедичних. Основними прийомами роботи зі словниками виступили: 1) вивчення загальної лінгвістичної інформації про лексичну одиницю; 2) складання лексикографічного портрету слова на основі повної лінгвістичної характеристики; 3) складання лексикографічної пам'ятки; 4) конкретизація та ілюстрування лексико-фразеологічних понять і фактів; 5) лінгвістичний коментар як складова лінгвістичного аналізу тексту. Вибір означених словників залежав від лекційної теми та навчального матеріалу, що опрацьовувався на практичному занятті. Об'єднувальним компонентом обох програм виступив мультимедійний словник «Концепти української культури», до якого зверталися студенти або з метою 1) уточнення національно-культурного компонента у значенні слова; або 2) формування навичок роботи з електронними джерелами інформації. Незважаючи на різне лінгводидактичне призначення мультимедійного словника, обидві програми характеризувалися схожістю прийомів роботи зі словником: 1) дослідження культурного тла слова, вивчення культурного компонента у значенні

слова; 2) складання лінгвокультурологічного портрету слова; 3) тлумачення фразеологічних одиниць, що включають ключові слова культури; 4) конкретизація та ілюстрування лінгвокультурологічних понять і реалій; 5) лінгвокультурологічний коментар як складова лінгвістичного або лінгвокультурологічного аналізів тексту.

Ураховуючи загальнодидактичні принципи вищої школи (демократизація і гуманізація навчання, інформатизація, технічна та технологічна забезпеченість освітнього процесу, оптимальне співвідношення загальних, групових та індивідуальних форм організації навчального процесу), у процесі експериментального навчання перевага надавалась таким типам лекцій: лекція-інформація, лекція-візуалізація, лекція-презентація, інтерактивна та проблемна лекції. У межах експериментальної бакалаврської і магістерської програм лекції-інформації було прочитано за основними темами, що вимагали детального викладу і пояснення наукових положень.

Особливість лекції-візуалізації полягала в розгорнутому коментуванні візуального ряду (слайди, малюнки, схеми). У межах експериментального навчання основним демонстраційним матеріалом слугував мультимедійний словник «Концепти української культури», сторінками якого ілюструвалися теми навчальної дисципліни «Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія», зокрема основні поняття лексикології і лексикографії: структура лексичного значення, семема й сема, культурна сема, макро- і мікроструктура словника, гіпертекст, мультимедійний словник тощо. У межах навчальної дисципліни «Лінгвокультурологія» насамперед ілюструвалися лінгвокультурологічні поняття та реалії. Це зокрема теми: *«Базові поняття лінгвокультурології»*, *«Лінгвокультурологічна лексикографія»*, *«Концепт як базова категорія лінгвокультурології»*.

Однією з особливостей інтерактивної лекції було застосування інноваційних технологій, з-поміж яких перевага надавалась саме комп'ютерним: використання слайд-презентацій словника концептів.

У межах експериментальної бакалаврської програми було прочитано проблемну лекцію з теми *«Мова і культура: проблема взаємодії. Місце лінгвокультурології з-поміж інших лінгвістичних дисциплін»*, що готувала студентів до роботи з лінгвокультурологічним словником на основі розуміння слова як етнокультурного знака.

Лекції-презентації було апробовано в межах бакалаврської і магістерської програм, що дозволяло студентам на якісно новому рівні сприймати, переробляти і надавати різноманітну інформацію: текстову, графічну, звукову, анімаційну тощо, а також забезпечувало мобільність і доступність щодо сприймання лексикографічного матеріалу.

Під час опрацювання програмового матеріалу було використано такі типи лексикографічних вправ: пізнавальні, тренувальні, творчо-дослідницькі, рефлексивно-контрольні вправи, що охоплювали такі різновиди завдань, як *власне лексикографічні, лексикографічно-лексикологічні, лексикографічно-фразеологічні та лексикографічно-культурологічні*.

На мотиваційно-увідному етапі (бакалаврська програма) стрижневими виступили пізнавальні вправи, які забезпечували засвоєння та занурення в понятійно-термінологічний апарат із лексикографії (*прочитайте висловлення... обґрунтуйте кожне з них; ...доведіть справедливість кожного твердження; ознайомтесь..., поясніть на конкретному прикладі тощо*), використовувалась система тренувальних лексикографічно-лексикологічних та лексикографічно-фразеологічних завдань. Крім того, така сама система вправ запроваджувалась і на операційному етапі, знайомлячи студентів із різними типами словників. У роботі зі словниковим складом української мови на мотиваційно-увідному та операційному етапах поряд із прийомом аналізу акцентувалось і на порівнянні лексикографічних видань та лексикографічної інформації (*Зробіть порівняльний аналіз словників різних типів, напр., тлумачного і словника іношомовних слів тощо; ... підготовлених у паперовому й електронному варіантах; Зіставте тлумачення слівв академічному «Словнику української мови» та в «Словарі української мови» за ред. Б. Грінченка тощо*), практикувався як самостійний прийом у роботі з

лексичним матеріалом і як допоміжний під час лексичного аналізу слова лексикографічний портрет слова.

На операційному та тренувальному етапах використовувалися творчо-дослідницькі вправи, що розкривали роль словника у підготовці до виконання творчих письмових або усних робіт, напр., *Підготуйте усну мініатюру «У тайни слова ...» за словниковою статтею тлумачного, лінгвокультурологічного або іншого типу словника* тощо. Особливе місце в роботі з формування лексикографічної компетенції у студентів експериментальних груп посідала система рефлексивно-контрольних вправ, які застосовували на всіх етапах бакалаврської програми.

На корекційно-збагачувальному етапі (магістерська програма) переважала система власне лексикографічних вправ пізнавального і творчо-дослідницького характеру, зміст яких зумовлювався завданнями теми «Комп'ютерна лексикографія як розділ прикладної лінгвістики» і ґрунтувався на роботі з електронними словниками (*Ознайомтесь зі структурою електронних словників на освітніх сайтах: www.mova.info, <http://ulif.org.ua>. Розкрийте особливості їх побудови. Сформулюйте правила користування електронними словниками* тощо).

Лексикографічно-культурологічні вправи пізнавального характеру, запроваджені в межах дисципліни «Лінгвокультурологія» (репродуктивно-конструктивний етап), розширювали уявлення магістрантів про лінгвокультурологічні мультимедійні словники: їх функціональне призначення, специфіку побудови, критерії відбору лексичного матеріалу тощо – та безпосередньо сприяли роботі з навчальним словником «Концепти української культури», який, у свою чергу, виступив ядром для побудови тренувальних вправ типу: *Звернувшись до мультимедійного словника «Концепти української культури», доберіть фразеологічні одиниці з ключовим словом ... поясніть їх значення. Користуючись лінгвокультурологічною інформацією зі словникової статті, спробуйте з'ясувати їх внутрішню форму* тощо. Ефективними виявились і завдання на укладання лінгвокультурологічного портрету слова репрезентованого у вигляді навчальної мультимедійної презентації, розрахованої для учнів ЗОШ,

проектування електронного корпусу мультимедійного словника за матеріалами лінгвоконцептологічного опису.

На прикінцевому етапі дослідження було проведено контрольний зріз з метою визначення ефективності методики поетапного формування лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей. Ефективність експериментальної методики підтверджують кількісні показники. Так, достатній рівень сформованості лексикографічної компетенції був характерний для 22% студентів ЕГ_б, 13% КГ_б, 28% ЕГ_м і 17% КГ_м, середнього рівня досягли 48% студентів ЕГ_б, 35% КГ_б, 61% ЕГ_м, 44% КГ_м, елементарний рівень було зафіксовано у 30% ЕГ_б, 52% КГ_б, 11% ЕГ_м і 39% КГ_м.

Отже, запропонована методика формування лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей цілком виправдала себе, що підтвердило й використання методів математичної статистики, зокрема t-критерій Стьюдента.

У **висновках** викладено результати дослідження, основні з них такі.

У дисертаційному дослідженні вперше розглянуто проблему формування лексикографічної компетенції у студентів ВНЗ, згідно з чим розроблено й експериментально апробовано методику поетапного формування лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей на ОКР «бакалавр» і «магістр».

1. Однією зі складових комунікативної компетенції студентів філологічних спеціальностей є лексикографічна компетенція, під якою розуміємо цілісне трикомпонентне утворення, що охоплює лексикографічні знання, вміння і навички. Запропонована в дисертації трикомпонентна структура лексикографічної компетенції складається з когнітивно-мотиваційного, компенсаторного і технологічного компонентів.

2. Критеріями сформованості лексикографічної компетенції та показниками виступили: *термінологічно-когнітивний* – володіння основними поняттями, фактами і структурою розділу «Лексикографія», міцність засвоєння базової термінології з лексикографії (когнітивно-мотиваційний компонент); *інформаційно-типологічний* – обізнаність з найважливішими працями українських

лексикографів, знання різних типів словників та їх цільового призначення, орієнтування в макроструктурі та особливостях побудови словникової статті основних типів словників, у тому числі лінгвокультурологічному (когнітивно-мотиваційний компонент); *операційно-діяльнісний* – вміння вибирати необхідне лексикографічне джерело з урахуванням його типу і жанру, вміння здійснювати цілеспрямований пошук інформації в лексикографічних джерелах і критично оцінювати її достовірність, уміння здійснювати порівняльний аналіз лексикографічних видань / лексикографічного матеріалу, систематизувати, коментувати та оцінювати його відповідно до сфери і ситуації спілкування, володіння базою даних електронної лексикографії (компенсаторний компонент); *організаційно-технологічний* – володіння способами збирання, опрацювання (ОКР «бакалавр») та укладання (ОКР «магістр») лексикографічного матеріалу за допомогою комп'ютерних технологій (мультимедіа), оперування науково-методичним апаратом навчальної лексикографії (ОКР «магістр») – технологічний компонент. Відповідно до означених критеріїв було схарактеризовано три рівні сформованості лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей: достатній, середній, елементарний.

3. Мультимедійний лінгвокультурологічний словник «Концепти української культури» є комплексним словником навчального типу, ідеографічним у своїй основі, що репрезентує певний синтез тлумачного й енциклопедичного словників, охоплюючи елементи історико-етимологічної, синонімічної, фразеологічної і символічної інформації. Розробляючи структурну організацію словника, ми керувалися такими принципами: тематико-ідеографічним, принципом мінімізації, семантичної цінності, методичної доцільності, інформатизації і технічної забезпеченості навчального процесу. Макро- і мікроструктура (композиційні параметри) мультимедійного лінгвокультурологічного словника визначаються можливостями електронної оболонки і побудовані за законами гіпертексту. Застосування гіпертекстових технологій у конструюванні словника дозволило трансформувати його розділи в окремі, пов'язані між собою інформаційні зони,

тим самим користувачеві надавалася можливість швидкого пошуку інформації відповідно до його власного запиту.

4. Експериментальне дослідження підтвердило, що формування лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей буде ефективним за таких педагогічних умов: забезпечення інформатизації навчального процесу й оптимального співвідношення групових та індивідуальних форм організації навчання; наявності системи вправ і завдань, дієвих прийомів роботи з мультимедійним лінгвокультурологічним словником «Концепти української культури», скерованих на формування лексикографічних знань, умінь і навичок; занурення студентів у лексикографічну аналітико-пошукову діяльність з опрацювання словниково-довідникових джерел.

5. Поетапне навчання проходило на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях, забезпечуючи впровадження двоциклової системи освіти. Методика навчання на ОКР «бакалавр» охоплювала три етапи: мотиваційно-увідний, операційний і тренувальний. Так, на першому етапі проходило ознайомлення з проблематикою значення слова та семантичною структурою лексеми і на цій підставі більш детально розглянуто мікроструктуру словникової статті як відтворення семантичної моделі слова, з основними лексикографічними поняттями та класифікацією словників, з колом лінгвокультурологічної лексикографії. На другому – операційному – етапі було організовано систематичну роботу студентів з різними лексикографічними джерелами, що передбачало виконання лексикографічних вправ та завдань. Третій – тренувальний – етап скерований на систематизацію і поглиблення лексикографічних знань студентів шляхом вивчення граматичних, словотвірних, акцентологічних, орфоепічних, орфографічних словників, а також ознайомлення зі спеціальними, електронними та навчальними словниками.

Експериментально-дослідне навчання на ОКР «магістр» охоплювало два етапи: корекційно-збагачувальний і репродуктивно-конструктивний, упродовж яких особлива увага зверталася на коригування, систематизацію та поглиблення лексикографічних знань студентів, на формування навичок

самостійної науково-дослідницької роботи в галузі лексикографії з опорою на культурологічний потенціал сучасного словникарства, оперування набутими лексикографічними знаннями в навчальній і професійній діяльності. До кожного етапу експериментального навчання було розроблено систему вправ і завдань, відібрано найбільш ефективні прийоми роботи зі словником, методи навчання, що охоплюють усю багатокomпонентну структуру лексикографічної компетенції.

6. Результати прикінцевого зрізу виявили, що на достатньому рівні перебувало 22% студентів ЕГ_б, 13% КГ_б, 28% ЕГ_м і 17% КГ_м, на середньому рівні – 48% студентів ЕГ_б, 35% КГ_б, 61% ЕГ_м, 44% КГ_м, на елементарному рівні – 30% ЕГ_б, 52% КГ_б, 11% ЕГ_м і 39% КГ_м.

Дисертаційна робота започатковує перспективний напрям лінгводидактичного наукового пошуку, пов'язаний з теоретико-методичним забезпеченням аналізу концептуальної і мовної картин світу на базі лексикографічного опису концептів української культури.

Основні положення і результати дослідження відображено в таких публікаціях автора:

1. Надолинська А. С. Лінгвокультурологічна орієнтація філологічної освіти / А. С. Надолинська // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2009. – № 1. – С. 235–240.

2. Надолинська А. С. Характеристика рівня сформованості лексикографічної компетенції студентів-філологів вищих навчальних закладів / А. С. Надолинська // Зб. наук. праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2010. – № 2. – С. 260–263.

3. Надолинська А. С. Мультимедійний словник «Концепти української культури» як культурно-мовний компонент лексикографії / А. С. Надолинська // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. Частина II. – № 2 (209). – Луганськ, 2010. – С. 161–165.

4. Надолинська А. С. Система вправ з розвитку лексикографічних умінь і навичок у майбутніх філологів / А. С. Надолинська // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011. – № 2 (12). – С. 371–376.

5. Надолинська А. С. Мультимедійні технології в опрацюванні лексикографічного матеріалу у вищій школі / А. С. Надолинська // Наука і освіта. – 2011. – № 2. – С. 107–111.

6. Надолинська А. С. Методика формування лексикографічної компетенції на філологічних факультетах ВЗО / А. С. Надолинська // Наукові записки. Серія : Педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. – Вип.101. – С. 209–215.

7. Надолинська А. С. Концепт як одиниця когнітивної лінгводидактики / А. С. Надолинська // Вісник Черкаського університету. Серія філологічні науки. Випуск 169. – Черкаси : Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2009. – С. 192–195.

8. Надолинська А. С. Словник концептів української культури як ключова проблема навчальної лексикографії / А. С. Надолинська // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Випуск 50. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – С. 274–280.

9. Надолинська А. С. Ключові флороконцепти української етнокультури: тези доповідей всеукраїнського лінгвістичного форуму молодих учених [«Українська мова у ХХІ столітті : традиції і новаторство»], (Київ, 21-23 квітня 2010 р.). – К. : ІАЦ «Спейс-Інформ», ФОП Гудименко, 2010. – С. 213–215.

10. Надолинська А. С. Концепт «рушник» в українській етнокультурі: матеріали міжнар. наук. конф. [«Лінгвокультурні концепти в мовній свідомості і дискурсі»], (16-17 вересня 2011р.) / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса : Астропринт, 2011. – С. 242–247.

Надолинська А. С. Формування лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика навчання (українська мова). – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», МОНмолодьспорту України. – Одеса, 2012.

Дисертаційну роботу присвячено проблемі формування лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей. У дисертації визначено й науково обґрунтовано сутність феномена «лексикографічна компетенція»; розроблено принципи, композиційні параметри мультимедійного навчального лінгвокультурологічного словника; визначено критерії (термінологічно-когнітивний, інформаційно-типологічний, операційно-діяльнісний, організаційно-технологічний), показники і схарактеризовано рівні сформованості (достатній, середній та елементарний) лексикографічної компетенції у студентів філологічного фаху; розроблено й апробовано експериментальну методику поетапного формування лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей; запропоновано методи, прийоми роботи, систему вправ та завдань щодо розвитку лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей.

Ключові слова: лексикографічна компетенція, лінгвокультурологічна лексикографія, мультимедійний словник, бакалаври, магістранти, філологічні спеціальності.

АННОТАЦІЯ

Надолинская А. С. Формирование лексикографической компетенции у студентов филологических специальностей. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (украинский язык). – Государственное учреждение «Южно-Украинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», МОНмолодежьспорта Украины. – Одесса, 2012.

В диссертационном исследовании теоретически разработана и апробирована экспериментальная методика формирования лексикографической компетенции у студентов филологических специальностей.

В первой главе «Теоретические основы общей, учебной и электронной лексикографии» проанализированы состояние, достижения и перспективы украинской лексикографии, в частности охарактеризирована печатная и компьютерная лексикография; определена и научно обоснована лингводидактическая сущность феномена «лексикографическая компетенция» в русле теоретической и учебной лексикографии; освещены филологические, психолого-педагогические и методические наработки украинских и зарубежных ученых относительно сущности понятий «слово», «концепт», «компетенция».

Во второй главе «Состояние лексикографической подготовки студентов в теории и практике преподавания украинского языка на филологических факультетах ВУЗа» осуществлен анализ действующих программ, учебников, учебно-методической литературы в аспекте исследуемой проблемы. Доказана необходимость создания мультимедийного лингвокультурологического словаря «Концепты украинской культуры», разработаны принципы, макро- и микроструктура словаря. Проведён констатирующий срез, в ходе которого определены критерии (терминологически-когнитивный, информационно-типологический, операционно-деятельностный, организационно-технологический), показатели и схарактеризированы уровни сформированности (достаточный, средний и элементарный) лексикографической компетенции у студентов филологических специальностей.

В третьей главе «Методика формирования лексикографической компетенции на образовательно-квалификационных уровнях «бакалавр» и «магистр»» представлена поэтапная методика и процедура проведения экспериментально-опытного обучения, которая заключалась во внедрении двоциклового системы образования, обеспечивая разработку соответствующей образовательно-профессиональной программы для каждого отдельного образовательно-квалификационного уровня. Экспериментальная бакалаврская

программа состояла из трёх этапов, а магистерская – из двух. Реализация бакалаврской программы начиналась с мотивационно-вводного этапа, который заключался в том, чтобы ознакомить студентов с основными лексикографическими понятиями, сформировать умение ориентироваться в структуре словаря и словарной статье. Второй – операционный – этап был направлен на систематическую работу студентов с разными типами словарей во время изучения соответствующей лексической темы. Третий – тренировочный – этап был направлен на ознакомление студентов с опытом словарной работы на Украине и за рубежом, лексикографической критикой и принципами практической лексикографии. Экспериментальная магистерская программа состояла из двух этапов: коррекционно-обогащающего, который был направлен на систематизацию и углубление лексикографических знаний магистрантов, включал систему собственно лексикографических упражнений познавательного характера; и репродуктивно-конструктивного, направленного на отработку лексикографических умений с опорой на мультимедийный словарь «Концепты украинской культуры».

Полученные в процессе сопоставления результаты констатирующего и заключительного этапов подтвердили эффективность и целесообразность экспериментальной методики формирования лексикографической компетенции у студентов филологических специальностей.

Ключевые слова: лексикографическая компетенция, лингвокультурологическая лексикография, мультимедийный словарь, бакалавры, магистранты, филологические специальности.

ANNOTATION

Nadolinska A. S. Lexicographic competence development of the students of philological specialities. – Manuscript.

The dissertation for the scientific degree of the candidate of pedagogical sciences in speciality 13.00.02 – Theory and Methods of Teaching (The Ukrainian language). – The state institution «South-Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky». – Odessa, 2012.

The dissertation is devoted to the problem of lexicographic competence development of philological specialties students. It is determined and scientifically grounded the essence of phenomenon “lexicographic competence”; developed the principles and compositional parameters of multimedia educational lingvocultural dictionary; defined criteria (terminology-cognitive, informatively-typological operational-active, organizational-technological indexes) and characterized the formation levels (sufficient, middle and elementary) of the lexicographic competence of philological specialties students. It is worked out and experimentally approved the method of forming lexicographic competence of philological specialties students; it is proposed working methods and the system of exercises and tasks for the development of the lexicographic competence of philological specialties students.

Keywords: lexicographic competence, lingvocultural lexicography, multimedia dictionary, bachelors, masters, philological specialties.

«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

НАДОЛИНСЬКА АНАСТАСІЯ СТАНІСЛАВІВНА

УДК: 378+81'374+378.14+37.032

**ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИКОГРАФІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У
СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

13.00.02 – теорія і методика навчання (українська мова)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
Горіна Жанна Дмитрівна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін

Офіційні опоненти – доктор філологічних наук, професор,
дійсний член НАПН України
Мацько Любов Іванівна,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
завідувач кафедри стилістики української мови

– кандидат педагогічних наук, доцент
Загороднова Вікторія Федорівна,
Бердянський державний педагогічний університет,
завідувач кафедри теорії та методики навчання мов.

Захист відбудеться «21» травня 2012 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.01 при Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий « » квітня 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. С. Трифонова